

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ו

פרשת וארא

א. תוספת ברכה.

פרק ו' פסוק ח':

והבאתי אתכם (ו' ח')

במאמר הקודם (בתחלתו) בארנו בטעם הארבע כוסות יין בליל פסח, שהם זכרון לברכות הודאה כנגד ארבע לשונות של גאולה, והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי (בפסוקים הקודמים). עיי"ש.
ולכאורה ה"ו צריך לצרף גם את לשון פסוק זה והבאתי אתכם אל הארץ. ועוד יתרון ללשון זה, שהוא תכלית כל הלשונות הקודמים שחשבנו - שתכלית כולם היא הכניסה לארץ.

אך מפני שספק בדבר, אם שייך לתת הודאה על דבר טרם יצא אל הפועל, ולעת עתה אנו מרגישים רק הבטחתה, ואפילו אלה הגרים עתה בארץ ישראל נחשבים כמו בגלות כמו שכתוב בשו"ע א"ה סימן תקס"א שכל זמן שהארץ תחת ממשלת אומות העולם נחשבת לנו כמו שהיא בחורבנה (עיי"ש במג"א ס"ק א'). ויען שנמצא בכמה מקומות בתלמוד, שכל הספיקות עתיד אליהו לפותרם (פסחים ט"ו א', ב"מ כ"ט ב', מנחות מ"ה א', ועוד), לכן אנו מעמידים כוס אחת יין לשמו של אליהו, להראות, שאך לו גלוי וידוע התרת הספק הזה, אם שייך לתת ברכת הודאה על דבר טרם יצא לאור, ובדרך אגב יחולק כבוד גם להלשון והבאתי.
ועוד אפשר לומר טעם המנהג הזה, להעמיד כוס יין לשמו של אליהו, עפ"י המבואר בירושלמי פסחים (פרק י' הלכה א'), דכמו שאנו שותים בליל פסח ארבע כוסות, כך עתיד הקב"ה להשקות את ישראל לעתיד לבא ד' כוסות של נחמות, ומסמיכים זה על פסוקים שונים, ויען כי כידוע, מבשר הגאולה הוא אליהו, כמש"כ (מלאכי ג' כ"ג) הנני שולח לכם את אליהו לפני בוא יום ה', לכן מעמידין לשמו כוס אחת יין להורות על בטחון תקותנו ונחמתנו.

עאלות

1. לכאורה מה קושי מוצא כאן בראשונים?
2. מהו הספק?
3. מה פא "כוסו של אליהו" לויצט ולסמאל?
4. האם הקמת מדינת ישראל, צריכה לשנות משהו בצנין, מה ולאמה?

* * *

ב. רמב"ם הלכות יסודי התורה ח'.

פרק ו' פסוק יא':

מופת איננה הוכחה

משה רבנו, לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי, שאפשר שיעשה האות בלט וכישוף. אלא כל האותות שעשה במדבר לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה; צדק להשקיע את המצריים, קרע את הים והצילין בו. צרכנו למזון, הוריד לנו את המן. צמאו, בקע להן את האבן. כפרו בו עדת קורח, בלעה אותן הארץ. וכן, שאר כל האותות. ובמה האמינו בו? במעמד הר סיני: שעיינו ראו, ולא זר, ואוזנינו שמעו, ולא אחר-האש והקולות והלפידים. והוא ניגש אל הערפל, והקול מדבר אליו ואנו שומעים: משה, משה - לך אמור להם כך וכך. וכן הוא אומר "פנים בפנים, דיבר ה' עימכם" (דברים ה, ד) ונאמר "לא את אבותינו, כרת ה' את הברית הזאת" (דברים ה, ג). ומניין שבמעמד הר סיני לבדו, היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי? שנאמר "הנה אנוכי בא אליך בעב הענן, בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם בך יאמינו לעולם" (שמות יט, ט): מכלל שקודם דבר זה, לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה... נמצאת אומר, שכל נביא שיעמוד אחר משה רבנו, אין אנו מאמינין בו מפני האות לבדו, כדי שנאמר אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמר, אלא מפני המצוה שציוונו משה בתורה, ואמר אם נתן אות, "אליו, תשמעו" (דברים יח, טו): כמו שציוונו לחתוך הדבר על פי שניים עדים, ואף על פי שאין אנו יודעין אם אמת העידו אם שקר, כך מצוה לשמוע מזה הנביא, אם האות אמת או בכישוף ולט. לפיכך אם עמד נביא ועשה אותות ומופתים גדולים, וביקש להכחיש נבואתו של משה רבנו, אין שומעין לו ואנו יודעין בייחוד שאותן האותות בלט וכישוף הן, לפי שנבואת משה רבנו אינה על פי האותות כדי שנערך אותות זה לאותות זה, אלא בעיינו ראינוה ו באוזנינו שמענוה, כמו ששמע הוא.

(משנה תורה לרמב"ם, הלכות יסודי התורה ח, א-ג)

אלוה

1. אמה ניתנו האותות והמופתים?
2. מתי ניתנו האותות לצורך והאם הוציאו לזק?
3. אינה אותות ניתנו מהר סיני ומה היתה מטרתם?
4. איך ומתי אנו צריכים להאמין לנביאים?
5. אמה האותות והמופתים אינה הוכחה?
6. כמה שנה נבואתו של משה רבינו מכף שאר הנביאים?

* * *

ג. באור יש"ר.

פרק י' פסוק לח':

ויסוף לחטא. לא נמלאת מליצה זו לא בסור הפרדע ולא בסור הערוז אעפ"י שגם אז התל במשה, והטעם כי בכל המכות שעברו, הורה רפתה את לבבו, ואם הכזיב לבו במחשבות שוא, היה בוש בעלמו לחטוא בשפתיו ולחלל הכטחתו. אבל בסדר הזה שבו השם חזק את לבו, נעשה חזק כלור הלמיש, ומיד סברה המכה לא נכלס לפני משה והוסיף לחטוא בשפתיו ולדבר חושה על ה' והתלוץ בנביליו: הוא ועבדיו. השם חזק גם את לב עבדיו בעבור כי איש את רעהו יאמר חזק, כמו שאמר אח"י כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו: (לה) ויחזק לב פרעה. שב עתה לומר ויחזק בקל, כי אחרי שהשם חזק את לבו במופת השחין באורה פלא, שוב לא ימוט ולא ירפה לעולם, ומכאן ואילך נהג בעזות פנים כמו שנהג קודם המכות כשאמר מי ה' אשר אשמע בקולו, כן עתה לא נתן עוד כבוד למשה ולאשרו, כמו שתרצה במכות הצלות, ושב לעמוד בחזקתו הראשונה שהיתה בו טרם עברו עליו הצרות, ולזה יורה שיש חזק בקל, כמו שצארכו:

אלוה

1. פרשנו אהין פנינו במכה זו בתלכותו של פרעה, איך הוא מסביר זאת?
2. אמה מט צדפי פרעה צריכים היו "חיוק" הלפ ומה היו התוצאות?
3. מה קושי לכאורה מוצא פרשנו בפסוק לח' אותו הוא מנסה להסביר?

* * *

ד. אור החיים

פרק ט' פסוק ל':

בעדם אלא מלכם פחד ורהב לזככם מה' אלהים, ויש בנה הודעה להם כי יודע הוא מחשבות אדם ותחבולותיו, ודבר זה ישיגהו פרעה בעצמו כי צדק בימין משה, גם הודיעו בנה כי יודע הוא כי אין זה אלא טרם פלות המכה לא אחרי כן פשיגה הרוחה ימרו וגם זה ידעהו לבסוף שהגם שישתדל להכחיש נבואתו ולשלח ישראל לא ימשל ברוחו והבן:

ידעתי כי טרם תיראוני. פי' יודע אני כי קדם שתסתלק המכה אתם יראים את ה' ואומרים ה' הצדיק וגו' אבל אחר פלות המכה ותראו הרוחה תוסיפו למרד בבתוליה וקבר נהגת בן עמי שתסכים על שלוח העם קדם פלות המכה ואחר פלות תכביד לבך. עוד ירצה להודיעו כי יודע הוא כי דבריהם לא ערמה ותחבלה כדי שיתרצה משה להתפלל

1. קרא שם את הפסוקים, מצטט מה הפסוק המטרידה את משה כאן?
2. מה משה מטיח כאן לפני פרעה?
3. מה בדיוק קרה בפסוק?
4. "לא יאמרו פרוחו" מי, אחי למה?

* * *

ה. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק יט' פסוקים כט'-לב':

26. במשמעות יד', כלומר מיד. 26א. דכאן היתה הפעם הראשונה שפרעה ביקש להסיר מכה מיד, שלא כבצפרדעים ושלא כהצעת משה בערוב. לכן היה משה חייב להסביר לו שמכיון שלהתפלל הוא צריך לצאת מן העיר (ועיין שיטת רבינו לעיל ד, כא שביטו של משה היה מחוץ לכרך) לכן המכה לא תסור מיד, ויצטרך לחכות עד שיצא ויתפלל משא"כ במכות קודמות שדובר על 'מתר', לא היה צריך להסביר לו מאומה. וכן ברמב"ן. 27. מכיון שהקולות כאן אינם רעמים רגילים אלא "חזק תנועת הברד... נתן קולות", לכן ברור שבאיזה שלב שיופסק הברד, רק אחרי כן יופסקו הקולות הנגרמים על ידי מעבר הברד באטמוספירה. ואילו כאן כתוב כאילו קודם יחדלו הקולות ורק אח"כ לא יהיה ברד! מבאר, איפוא, רבינו שאפילו אם יפסקו בו זמנית, הרי זה שלא כדרך הטבע. 28. במה שאמרת "חטאתי הפעם... ואשלחה אתכם ולא תוספון לעמוד" (כד"כח). כלומר אביא לידיעתכם את הידיעה הזאת, לא משום שאני חושב שכבר שבתם בתשובה ותקבלו מזה חיזוק לתשובתכם, כי אני יודע שעדיין לא שבתם, אך בכל אופן יש לי ענין שתהיה לכם הידיעה הזאת.

29. רש"י: עדיין לא תיראון, וכן כל "טרם" שבמקרא 'עדיין לא' הוא, ואינו לשון קודם (ודלא כהראב"ע והרמב"ן). היראה כאן היא "מפני ה' א-לוהים", דהיינו יראת הרוממות, "גדלו", ולדרגה זאת ידע משה שלא הגיעו. עיין להלן י, א בדברי רבינו.

(כט) בְּצִאתִי אֶת הָעִיר. אֶף-עַל-פִּי שְׁאַמְרָתָּ "וְרַב 26 מְהִיֵּת קִלְתֵּי אֱלֹהִים וּבְרָד" (פסוק כח), לֹא יִחְדַּל כָּל זֶה עַד שְׁאַצֵּא מִן הָעִיר 26א. הַקְּלוֹת יִחְדְּלוּן וְהַבְּרָד לֹא יִהְיֶה עוֹד, לְמַעַן תֵּדַע כִּי לֹא הָאָרֶץ. כָּל זֶה יִהְיֶה יִחְדוּ כְּמוֹ רֶגַע, שְׁלֹא כְּמִנְהַג הַטֶּבַע 27, וְזֶה "לְמַעַן תֵּדַע", לֹא בְּשִׂבִיל שְׁאַחֲשֹׁב שְׂכָרְךָ שֶׁבָתָם בְּתִשׁוּבָה 28, כִּי אָמַנְסָּ —

(ל) יִדְעָתִי כִּי טָרַם תִּירָאוּן. עֲדִיין לֹא תִירָאוּן 29. (לא) וְהַפְּשַׁתָּהּ וְהַשְׁעָרָה נִבְתָּה. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַפְּשַׁתָּהּ וְהַשְׁעָרָה נִבְתָּה 30, וְזֶה הַזֶּקֶב רַב בְּמִצְרַיִם, בְּאֶמְרוֹ 31 "וּבִשְׂוֹ כָּל עֲבָדֵי פִשְׁתִּים" (ישעיה יט, ט).

(לב) וְהַחֲטָה וְהַכְּסַמְתָּ. בּוֹא וּרְאֵה מָה רַב רָשָׁעִים שֶׁל פְּרַעֲה וְעַבְדָּיו! כִּי אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַחֲטָה וְהַכְּסַמְתָּ לֹא נִכְפוּ, וּמִשֶּׁה הַתְּפִלָּה, וְרְאֵה פְּרַעֲה כִּי חָדַל כָּל הַרַע בְּתַפְלָתוֹ, כִּי בְּאֶפֶן אַחַר הָיָה כָּלָה גַם יָמֹו הַפְּלִיטָה 32, מִכָּל מְקוֹם הוֹסִיף פְּרַעֲה לְחַטֵּא "וְהַכְּבִיד לְבוֹ" בְּמִזִּיד "הוּא וְעַבְדָּיו" 33.

30. לדעת רבינו (כדעת האב"ע ודלא כדעת הרמב"ן) זהו לשון הכתוב (ולא המשך לשון משה). תכלית שני הפסוקים לא, לב היתה להראות לנו את רוב רשעים וכז', כמבואר על ידי רבינו בפסוק לב. 31. ב"משא מצרים".

32. על פי (י, ה) להלן) "ואכל את יתר הפליטה הנשארת לכם מן הברד", הלא הוא "החטה והכוסמת", שהרי "העץ הצומח לכם מן השדה" מוזכר בנפרד (שם). פירוש זה כדעת הרס"ג שהובא באב"ע (ועיין ברמב"ן שדחה דעה זו). 33. וזה היה השלב הראשון בהכבדת הלב, שפסוק לה ("ויחזק לב פרעה") מציין את השלב השני. רבינו על פי שיטתו שהכבדת הלב מציינת פעולה נגד טבעו, עיין לעיל ח, יא. מפעולה זאת מצדו הוא (יחד עם עבדיו) הגיע חיזוק לבו לא מעצמו (כמבואר בפסוק הבא) בבחינת 'הבא לטמא פותחין לו'.

1. למה דוקא "כצאתי את העיר" ולא צריך לפרש זאת כאן?
2. מה בדיוק קרה עם הקולות והברד משה הסביר כאן לפרעה?
3. למה חשב היה למה לייצר את פרעה למרות עלא יחזור בתשובה צתה?
4. מה בדיוק קרה לפיפשתה והשצורה ומתי קרה משהו לחיטה ולכוסמת ואיק כל זה הפסוק צל המצריים?
5. לפרשנו היה חשב להדגיש כאן את רשעת המצריים, למה?

* * *